

Категорія стильових рис як універсальних ознак тексту (на матеріалі англомовної новели)

Сухова Анна Вікторівна, *старший викладач*

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Вагомий внесок у дослідження категорії стильових рис було зроблено багатьма філологами, серед яких Е. Г. Різель, Л. С. Піхтовнікова, Т. І. Манякіна, К. А. Долінін, М. Л. Макаров, П. А. Дук, М. Н. Кожина, Я. В. Мукатаєва, О. М. Гончарук, І. М. Яремчук, Н. М. Пільгуй та ін.

Поняття «стильова риса» було введено в 70-х роках минулого століття Е. Г. Різель з метою якісного і кількісного аналізу стилю тексту. Під цим поняттям розуміються «сліди» того чи іншого стилю, які проявляються в тексті на всіх рівнях мови, зокрема лексичному, фразеологічному, синтаксичному, морфологічному, композиційному і текстовому [10].

Стильова риса має, як відзначає Е. Г. Різель, подвійну природу: психолінгвістичну в момент виникнення тексту і лінгвістичну в момент використання мови, оскільки вона виникає як результат дії екстралінгвальних якісних принципів упорядкування та організації мови, що визначаються комунікативним завданням, метою, ситуацією комунікації та прагматичною настановою. Далі ці принципи керують мовленнєвим актом, зумовлюють використання певної мікросистеми мовних засобів усіх рівнів для своєї актуалізації [9, с. 79].

За визначенням Л. С. Піхтовнікової, стильові риси є способом презентації авторських інтенцій та відображенням структури стилю, що виявляються як на мовних рівнях, так і на композиційно-стилістичних рівнях тексту та дискурсу, серед яких виокремлено змістовий, формальний, формально-змістовий і образно-символічний [6].

Існують й інші трактовки стильових рис, які доповнюють наведені вище. Так, наприклад, М. Н. Кожина інтерпретує стильові риси як ознаки тексту, що виражають специфіку і стильову своєрідність відповідного функціонального стилю завдяки реалізації функцій останнього, зумовлених його екстралінгвальними факторами. При цьому наголошується на тому, що стильові риси являють собою компонент (ступінь) детермінативної вертикалі, екстралінгвальної вертикалі функціонального стилю: від базових екстралінгвальних факторів до зумовлених ними функцій відповідних мовленнєвих різновидів, які, в свою чергу, реалізуються мовними та текстовими засобами в стильових рисах [4, с. 403–404].

У цитованій роботі зазначено, що концепція стильових рис зазнала суттєвих змін: від протиставлення їх за полярністю до їх польової організації за принципом співвідношення ядерних і периферійних стильових рис. До того ж, стильові риси поділяють на основні (первинні), зумовлені базовими екстралінгвальними факторами, і вторинні, зумовлені факторами більш низького рівня. Проте, це не свідчить про стилістичну малозначимість останніх [4, с. 404].

Слід зауважити, що стильові риси мають також інші терміни для їх позначення, наприклад: загальні формальні характеристики мовленнєвого жанру [8, с. 42], стилістичні єдності [1, с. 75].

Однак, М. П. Кульгав у своїй дисертаційній роботі робить акцент на розмежуванні значення певних термінів. Так, на його думку, щільний, причинно-зумовлений зв'язок таких понять, як «стильова риса», «стилістичне значення» і «мовний засіб» утворюється лише в процесі функціонування мови в конкретній мовленнєвій системі. Крім цього, вважається доцільним від поняття «стильова риса» відрізнити поняття «лінгвістична ознака», яке має чисто мовну природу. Отже, концепція стильових рис відображає ступінчасту зумовленість явищ, яку можна виразити наступним чином: екстралінгвальна стилетвірна основа – цілеспрямованість конкретної комунікації – стильова риса – лінгвістичні ознаки, в результаті чого формується мовленнєва система мовних

засобів функціонального стилю, які мають спільні спеціальні стилістичні значення і єдине функціонально-стильове забарвлення [5].

Таким чином, кожний функціональний стиль характеризується набором специфічних стильових рис, які створюються певними мовними одиницями і специфічною мовною системністю відповідного стилю [4, с. 144].

Оскільки об'єктом нашого дослідження є англomовна новела, то нас цікавить саме художній стиль мовлення, який характеризує тип мовлення в естетичній сфері спілкування.

Конструктивний принцип художнього стилю полягає в контекстуальному перетворенні слова-поняття на слово-образ. Специфічною стильовою рисою є художньо-образна мовленнєва конкретизація. Художній стиль має спільний для всіх його жанрів принцип використання мови, спричинений образним мисленням автора в процесі творчості, тобто естетичною функцією. Цей стиль мовлення вирізняється яскравою емоційністю та особливою експресивністю, що виявляється в широкому вживанні найбільш виразних емоційно забарвлених мовних одиниць всіх рівнів: фонетики, лексики, словотвору, морфології, синтаксису [3].

Призначення кожної окремої стильової риси та їх сукупності в художньому творі полягає в посиленні виразності і враження адресата про образи, ідеї, оцінки, що передаються. Таким чином, можна стверджувати про виконання стильовими рисами функцій впливу, емотивної, фатичної тощо. Суцільне сприйняття художнього тексту складається із раціонально-логічного та чуттєво-оцінного сприйняття, які є нерозривно взаємопов'язаними. Баланс між складовими сприйняття регулюють стильові риси тексту. За допомогою їх відбувається розпізнання й оцінка характеру інформації в тексті, а також емоційне засвоєння змісту тексту та його образно-символічного завершення [2, с. 57].

Отже, стильові риси не можна назвати власне лінгвістичними категоріями. Вони займають проміжне положення між категоріями стилістики, з одного боку, і логіки, психології, естетики – з іншого. У формуванні стилю

певного тексту, жанру, функціонального стилю стильові риси є проміжною ланкою між екстралінгвальними чинниками та безпосередньо мовними явищами [7, с. 77].

Теорія стильових рис, що розроблена у вказаних працях для лінгвостилістичної інтерпретації текстів на різних рівнях, застосована нами до аналізу текстів англомовної новели.

У результаті дослідження текстів англомовної новели ми виокремлюємо такі стильові риси: відносну стислість, концентричність і однолінійність сюжету, динамізм мотивів, чіткість, усталеність і згорненість композиції, прозовість і нейтральність стилю, антитезисність, пуантованість. Всі ці стильові риси тісно пов'язані між собою.

До перспективних напрямів подальшого дослідження англомовної новели відносимо вивчення мовленнєвої реалізації стильових рис у англомовній новелі на чотирьох композиційно-стилістичних рівнях: змістовому, формальному, формально-змістовому і образно-символічному.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет [Текст]. – М. : Художественная литература, 1975. – 502 с.
2. Гончарук О. М. Англомовна прозова байка : прагмастилістичний і когнітивний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Гончарук Олег Миколайович. – Херсон, 2012. – 231 с.
3. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов : Изд. 5-е, испр. и дополн. – Назрань : Изд-во «Пилигрим», 2010. – 486 с.
4. Кожина М. Н. Стилистика русского языка : учебник / М. Н. Кожина, Л. Р. Дускаева, В. А. Салимовский. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 464 с.
5. Кульгав М. П. Основные стилевые черты и синтаксические средства их реализации в современной немецкой научно-технической речи : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» / М. П. Кульгав. – М., 1964. – 26 с.

6. Пихтовникова Л. С. Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале немецких стихотворных басен 18 в.) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Пихтовникова Лидия Сергеевна. – К., 1992. – 338 с.
7. Пільгуй Н. М. Англомовний науковий агротехнічний дискурс : лінгвостилістичний та прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Пільгуй Наталія Миколаївна. – Запоріжжя, 2014. – 238 с.
8. Провоторов В. И. Очерки по жанровой стилистике текста (на материале немецкого языка) : Уч. пособие [Текст]. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2003. – 2-е изд., испр. – 140 с.
9. Ризель Э. Г. К определению понятия и термина «стилевая черта» / Э. Г. Ризель // Филологические науки. – 1978. – №4. – С. 76–87.
10. Ризель Э. Г. Полярные стилевые черты и их языковое воплощение / Э. Г. Ризель // Иностранные языки в школе. – 1961. – № 3. – С. 96–103.